

בבית המשפט העליון

רע"א 9332/99

בפני:

כבוד השופט ת' אור
כבוד השופט י' אנגלרד
כבוד השופט א' א' לוי

המבקש:

מכלוף קנאפו

נ ג ד

המשיבים:

1. מגדל חברה לביטוח
2. אבנר איגוד חברה לביטוח נפגעי רכב בע"מ

בקשת רשות ערעור על פסק דינו של בית המשפט המחוזי בתל אביב יפו בתיק ע"א 3912/98 שניתן ביום 9.12.99 על ידי כבוד השופטים י' לויט, ה' גרסטל ונ' אחיטוב

בשם המבקש:
בשם המשיבים:

עו"ד אליעזר פלדה
עו"ד יורם דביר ועו"ד אידית ברק

פסק-דין

השופט ת' אור:

רכב מידרדר במוסך, פוגע בעובד המוסך וגורם לו נזק גוף. האם מהווה המאורע תאונת דרכים כהגדרתה בחוק פיצויים לנפגעי תאונות דרכים, תשל"ה 1975- (להלן: **חוק הפיצויים**)? זוהי השאלה העומדת במוקד הערעור.

1. המבקש, צבע במקצועו, הנו בעל מוסך לפחחות וצבע. המוסך כולל מבנה בנוי וכן חצר גדולה המשותפת לו ולמוסך נוסף המצוי במבנה סמוך. בחצר, מצוי תנור לצביעת מכוניות. התנור הוא מעין מכולה גדולה, אליה מעלים את הרכב המיועד לצביעה באמצעות מדרכים משופעים. לאחר הכנסת הרכב לתנור, סוגרים את הדלתות, ומבוצע תהליך הצביעה.

ביום התאונה, בסוף יום העבודה, פתח התובע את דלתות התנור על מנת להוציא רכב מהתנור ולהכניסו למבנה המוסך. זאת, כדי שהרכב לא יוותר במהלך הלילה בחוץ. על מנת לנייד את הרכב מן התנור שבחצר לתוך המוסך הבנוי, ניכנס התובע לרכב וניסע להתניעו, אלא שהרכב לא הותנע. התובע, עזב את הרכב

כשדלתותיו פתוחות, ללא שהרים את מעצור היד וללא שהעביר את ידית ההילוכים מהילוך "סרק" להילוך "חניה", והחל צועד בחצר לכיוון שער היציאה על מנת לקרוא לשומר במפעל הסמוך שיעזור לו בדחיפת הרכב מהתנור אל עבר המוסך הבנוי. אלא שאז, גלש הרכב מהתנור, הדרדר במורד המדרכים ובשיפוע שבחצר, לאורך כ-15 מטרים, ופגע במבקש.

2. המבקש הגיש תביעה כנגד מבטחת הרכב. לטענתו, המאורע הנו בגדר תאונת דרכים, כהגדרתה בחוק הפיצויים. המשיבות טענו מנגד, כי המאורע ארע כחלק מהטיפול ברכב על ידי המבקש במסגרת עבודתו, ועל כן אין הוא נכנס בגדר ההגדרה של תאונת דרכים, כמשמעותה בחוק הפיצויים.

3. בית משפט השלום דחה את התביעה, בקובעו כי אין המדובר בתאונת דרכים כהגדרתה בחוק הפיצויים. לשיטתו, מטרת חוק פיצויים לנפגעי תאונות דרכים (תיקון מספר 8), התשנ"א 1990- (להלן: **תיקון מספר 8**) היתה להוציא מגדר החוק כל מקרה של טיפול או תיקון ברכב הנעשים על ידי בעלי מקצוע. במקרה שלפנינו, קבע בית המשפט כי הידרדרותו של הרכב נגרמה במהלך הליך הצביעה. זאת כיוון שפעולת הוצאת הרכב מהתנור מהווה חלק בלתי נפרד מתהליך הצביעה, המצריך הוצאת הרכב והחנייתו בשטח המוסך. על כן, אין התאונה נכנסת להגדרה של "שימוש" שבחוק הפיצויים, ומכאן אין המערער זכאי לפיצויים על פי החוק.

4. על פסק דינו של בית המשפט השלום הגיש המבקש ערעור לבית המשפט המחוזי. בית המשפט המחוזי אימץ את נימוקיו של בית המשפט השלום, וקבע כי התאונה אירעה תוך כדי טיפולו של המבקש ברכב הפוגע, במסגרת עבודתו. על כן, המבקש אינו זכאי לפיצויים על פי החוק. מכאן בקשת הערעור שלפנינו, אשר הוחלט לדון בה כאילו ניתנה רשות ערעור והוגש ערעור על פי הרשות שניתנה.

המסגרת הנורמטיבית:

5. סעיף 1 לחוק הפיצויים מגדיר את המונח "תאונת דרכים":

"**תאונת דרכים** - מאורע שבו נגרם לאדם נזק גוף עקב שימוש ברכב מנועי למטרות תחבורה ...".

בבסיס ערעור זה, עומדת השאלה האם האירוע אשר גרם לעובד המוסך נזק גוף, ארע עקב שימוש

ברכב מנועי. סעיף 1 לחוק הפיצויים כולל גם הגדרה למונח "שימוש ברכב מנועי":

"שימוש ברכב מנועי" - נסיעה ברכב, כניסה לתוכו או ירידה ממנו, החנייתו, דחיפתו או גרירתו, טיפול-דרך או תיקון-דרך ברכב, שנעשה בידי המשתמש בו או בידי אדם אחר שלא במסגרת עבודתו (להלן: **הסייג הראשון - ת"א**), לרבות הידרדרות או התהפכות של הרכב או התנתקות או נפילה של חלק מהרכב או מטענו תוך כדי נסיעה וכן הינתקות או נפילה כאמור מרכב עומד או חונה, שלא תוך כדי טיפולו של אדם ברכב במסגרת עבודתו (להלן: **הסייג השני - ת"א**), ולמעט טעינתו של מטען או פריקתו, כשהרכב עומד" (ההדגשות שלי - ת"א).

ההגדרה קובעת שורה של מקרים בהם מתקיים תנאי השימוש כדוגמת נסיעה ברכב, כניסה לתוכו או ירידה ממנו וכיוצא באלה. גם הידרדרותו של רכב נקבעה מפורשות כמקרה בו מתקיים שימוש ברכב מנועי. אלא שההגדרה קובעת סייגים למה שיחשב שימוש ברכב מנועי, והסייג הרלוונטי לענייננו הוא הסייג השני: "שלא תוך כדי טיפולו של אדם ברכב במסגרת עבודתו".

גדר המחלוקת:

6. החוק מגדיר במפורש כי הידרדרות מהווה שימוש ברכב מנועי. האם הסייג השני מסייג את ריבוי ההידרדרות כשימוש ברכב מנועי? האם הסייג השני חל, לפי לשונו, על החלק השני של הגדרת "שימוש ברכב" במלואו, דהיינו על: "**לרבות הידרדרות** או התהפכות של הרכב או התנתקות או נפילה של חלק מהרכב או מטענו תוך כדי נסיעה וכן הינתקות או נפילה כאמור מרכב עומד או חונה"? פרשנות שכזו, תוציא את הידרדרותו של רכב אשר אירעה תוך כדי טיפולו של אדם ברכב במסגרת עבודתו, ממסגרת תחולת החוק. האם הסייג השני חל, לפי לשונו, רק על חלקו של החלק השני, דהיינו על "התנתקות או נפילה של חלק מהרכב או מטענו תוך כדי נסיעה וכן התנתקות או נפילה כאמור מרכב עומד או חונה"? או אולי הוא חל על חלק מצמצם עוד יותר, דהיינו על "הינתקות או נפילה כאמור מרכב עומד או חונה". בשני המקרים האחרונים, הידרדרותו של רכב, הגם שהתרחשה תוך כדי טיפולו של אדם ברכב במסגרת עבודתו, תהווה שימוש ברכב מנועי ותיכנס לתחולת החוק.

7. לדעתי, לשון הסעיף תומכת באפשרות האחרונה, לפיה הסייג השני חל על הסיפא "הינתקות או נפילה כאמור מרכב עומד או חונה" בלבד. זאת לאור ניסוח ההוראה המתחיל בביטוי "**וכן** הינתקות או נפילה כאמור מרכב עומד או חונה" (ההדגשה שלי - ת"א), המנתקת תבנית זו מראשיתו של החלק השני. פרשנות לשונית זו אף מצאה עיגון בדברי מחברים בנושא חוק הפיצויים, ראו: י' אנגלרד, פיצויים לנפגעי תאונות דרכים, עדכון משולב תשנ"ו, עמ' 81; א' ריבלין, תאונת הדרכים, מהדורה שלישית, עמ' 197. פרשנות זו מתיישבת אף עם תכלית הוראת החוק, ולנושא זה של תכלית ההוראה אעבור עתה.

תכליתו של החוק:

8. עובר לתיקון מספר 8, הוגדרה "תאונת דרכים" כדלקמן:

"מאורע שבו נגרם לאדם נזק גוף עקב שימוש ברכב מנועי, בין בנסיעת הרכב ובין בעמידתו".

בנוסף, לא נדרש חוק הפיצויים לשאלה מהו "שימוש ברכב מנועי". בתי המשפט, עיצבו את ההגדרה למונח "שימוש ברכב מנועי" לאור המבחן הייעודי. בע"א 358/83 **שולמן נ' ציון חברה לבטוח בע"מ**, פ"ד מב(2) 844, נקבע מפי השופט ברק כי:

"מהו אפוא, 'שימוש ברכב מנועי'? לדעתי, שימוש ברכב מנועי משמעו פעולה של הרכב או פעולה ברכב, הקשורה לייעודו הרגיל והטבעי של הרכב" (בעמ' 858, **להלן: עניין שולמן**).

גישה דומה הובילה, עובר לתיקון מספר 8, להכרה במגוון של פעולות כשימוש ברכב מנועי. כך הוכר שימוש בטרקטור אשר מנועו הפעיל משאבת מים לצורך השקיית חלקת ירקות (ע"א 326/80 **סואעד נ' טהאה ואח'**, פ"ד לה(3) 197). בדומה, הוכר שימוש ברכב כמגן מפני הרוח כשימוש ברכב מנועי (ע"א 236/81 **לסרי ואח' נ' ציון חברה לביטוח בע"מ**, פ"ד מב(3) 705). כן הוכר טיפול במוסך כשימוש ברכב מנועי במובן חוק הפיצויים (ע"א 583/82 **וקסלר נ' עקל**, פ"ד מב(4) 360; ע"א 720/84 **זכריה נ' קרור בע"מ**, פ"ד מב(3) 661; ע"א 583/89 **כראדי נ' דן, אגודה שיתופית לתחבורה**, פ"ד מה(3) 133). בכך, דחה בית המשפט את המבחן התחבורתי, ולא ראה בו סייג, לא לעצם ההגדרה של תאונת דרכים, ולא להיקף השימוש ברכב מנועי, כמשמעותם בחוק הפיצויים.

9. בתיקון מספר 8 ביקש המחוקק לשנות את הדין, ולהמיר את המבחן הייעודי אשר התגבש בפסיקה, במבחן התחבורתי. התיקון פעל בשני מישורים - הן בשינוי ההגדרה של תאונת דרכים, והן במתן הגדרה למונח "שימוש ברכב מנועי".

במישור האחד, ההגדרה של תאונת דרכים נקבעה להיות:

"תאונת דרכים" - מאורע שבו נגרם לאדם נזק גוף עקב שימוש ברכב מנועי **למטרות תחבורה**..."

בדרישה כי השימוש ברכב יהיה למטרות תחבורה, העביר המחוקק את מרכז הכובד אל עבר המבחן התחבורתי. כפי שנאמר בדברי ההסבר להצעת החוק, "ההגדרה המוצעת למונח 'תאונת דרכים' תבוא במקומה של ההגדרה הקיימת היום ... בהגדרה המוצעת יובהר כי **מדובר בשימוש ברכב למטרות תחבורה בלבד ולא לשום מטרה אחרת** ..." (לדברי ההסבר לתיקון מספר 8, ראו: הצעת חוק פיצויים לנפגעי תאונות דרכים (תיקון מס' 8), התש"ן 1989-, ה"ח 32, 33).

במישור השני, הגדיר התיקון במפורש מהו "שימוש ברכב מנועי". בדברי ההסבר נאמר לעניין הגדרה

זו, כי:

"חלק אינטגרלי מההגדרה הקיימת (לתאונת דרכים - ת"א) הוא המונח 'שימוש ברכב מנועי', אך למונח זה עצמו אין הגדרה בחוק. חסר זה גרם לריבוי פרשנויות בפסקי הדין שניתנו במשך שלוש עשרה שנות קיומו של החוק. כדי למנוע התדיינות מיותרות בנושא, מוצע להבהיר שהכוונה היא רק לנזק שארע תוך הסעת הרכב, החנייתו או התדרדרותו בגלל החניה בצורה בלתי נכונה (שם, בעמ' 33)".

ההגדרה שהתקבלה לבסוף למונח "שימוש ברכב מנועי" הצרה את גדרו של המונח הן בעצם הצבתה של הגדרה למונח זה, והן בקביעת סייגים להגדרה, אך נשמר שלד ההגדרה שהוצעה בהצעת החוק, על פיה הכלל הוא, בכפוף ליוצאים ממנו, ששימוש ברכב הוא כשהוא בתנועה.

10. בעצם הצבתה של הגדרה למונח "שימוש ברכב מנועי", בחר המחוקק לסטות מהפירוש המרחיב שניתן למונח זה על ידי בתי המשפט. ההגדרה כוללת מספר ריבויים המבטאים את משמעותו הטבעית והרגילה של שימוש ברכב מנועי. אלו הן כל אותן פעולות המממשות את עיקר ייעודו של הרכב, פעולות המתקיימות כשהרכב הוא בתנועה. כך, קבע המחוקק במפורש כי נסיעה, החנייה, דחיפה, הידרדרות וכיצא באלה פעולות, מהוות שימוש ברכב מנועי. בנוסף, פעולות אשר מהוות חלק בלתי נפרד מהליך הנסיעה, וצמודות לה באופן הדוק, ככניסה לרכב וירידה ממנו, הוכרו אף הן כשימוש ברכב מנועי.

המחוקק אף בחר להכיר במספר פעולות נוספות - "שימושי לוואי" ברכב בלשונו של השופט ברק בעניין שולמן - הכוללות את תיקוני וטיפולי הדרך, ונפילה או התנתקות של חלק מהרכב או מטענו בעודו עומד. שימושי לוואי אלו, המהווים שימוש ברכב כשאין הוא בתנועה, מאופיינים בכך שהם אינדיסטינגים לשימוש העיקרי, ונועדו לסייע ולהבטיח את הגשמת ייעודו של הרכב. הם אינם חלק אינטגרלי מהליך הנסיעה ברכב, המתחיל בכניסה לרכב, ממשיך בנסיעתו ומסתיים בירידה ממנו. פעולות אלו, נכנסו למסגרת ההגדרה של

שימוש ברכב מנועי, בשל אופיין המיוחד הקשור בהבטחת הגשמת ייעודו של הרכב. אולם בשל אופיין המיוחד, בהיותן פעולות הקורות כשהרכב אינו בתנועה, נקבעו סייגים לתחולת הגדרת שימוש ברכב עליהן.

11. במסגרת זו באים הסייגים עליהם עמדתי לעיל. על מובנם של שני סייגים אלו, עמדתי בע"א 3024/94 **אלי יונאי נ' אררט חברה לביטוח בע"מ** (פ"ד נא(5) 208). בעיקרם של דברים, נועדו הסייגים לחול על העוסקים באופן מקצועי בתיקון כלי רכב ובטיפול בהם, ובהתקיימם לא יחשבו אותן פעולות לשימוש ברכב במובן חוק הפיצויים.

מהי אם כן, תכלית סייגים אלו? לגישתי, תכליתם היא לסייג את אותן פעולות נוספות - שימושי הלוואי - אשר הן אינצידנטליות לשימוש העיקרי ובאו בגדר ההגדרה. המחוקק הרחיב וקבע ששימושי לוואי אלו - תיקוני וטיפולי דרך, ונפילה או התנתקות של חלק מהרכב או מטענו בעודו עומד - יחשבו לשימוש ברכב מנועי, אך במקביל סייג זאת רק למקרים בהם אין הדבר מתרחש תוך כדי טיפולו של אדם ברכב במסגרת עבודתו.

12. גישתי זו משתלבת עם תכלית התיקון, אשר שמה את הדגש על המבחן התחבורתי. שימושי הלוואי אשר הוצאו מגדר השימוש ברכב מנועי, ככל שהדבר נוגע לטיפולו של אדם במסגרת עבודתו, מאופיינים בכך שהם מבוצעים כשהרכב אינו בתנועה, ומהווה למעשה חפץ, ככל חפץ אחר, בידי בעל מקצוע. כך כאשר בעל המקצוע מטפל ברכב בדרך, וכך כאשר מתנתק או נופל חלק מהרכב או מטענו כאשר הוא עומד, תוך כדי טיפול ברכב. בכך אימץ המחוקק, למעשה, את גישת המיעוט של השופט בך בעניין שולמן, לפיה אין הוא "רואה הבדל בין פועל במוסך המתקן חלק או אביזר מכונית, לבין פועל בבית מלאכה אחר המתקן שולחן או מכשיר טלויזיה. מי שנפצע בעת ביצוע עבודות כאלה זכאי לסעדים הרגילים על פי חוקי הביטוח הסוציאלי למיניהם, דיני הנזיקין, או דיני החוזים" (בעמ' 879).

כאשר שב הרכב ומשמש לנסיעה, מידרדר או מתהפך, חוזר וקם הסיכון התחבורתי, אשר על נזקי הגוף בעקבותיו בא חוק הפיצויים לענות. ברוח זו מצוין חברי, השופט אנגלרד בספרו הנ"ל, בצדדו במבחן התחבורתי (עוד טרם חוקק תיקון מספר 8):

"תיקון רכב שחונה במוסך ביתי או במוסך מסחרי אינו יוצר סיכון תחבורתי. הפגיעה היא תוצאה של הליך העבודה, אשר בינו לבין מהות הרכב ככלי תחבורה מנועי אין ולא כלום. **המצב שונה, כמובן, כאשר התאונה נגרמת במקום התיקון כתוצאה מהזזת הרכב או מהתנעתו. במקרה כזה שב וקם הסיכון התחבורתי ויש לראות את התאונה כתאונת דרכים.** הוא הדין כמובן, לגבי נסיעה להרצת רכב או לשם בדיקתו על ידי עובדי המוסך" (י' אנגלרד, פיצויים לנפגעי תאונות דרכים, מהדורה שניה, עמ' 39).

ולאחר תיקון מספר 8, קובע חברי כי:

"... אם אגב התיקון במקום כלשהוא מתבצעת פעולת שימוש ברכב היוצרת סיכון תחבורתי, כגון נסיעה ברכב, יש להכיר בזכאות הנפגע גם אם ביצע את הפעולה במסגרת עבודתו. מסקנה זו מתבקשת מן הטכניקה של הגדרות חיוביות. כלומר, המעשה של תיקון הרכב, כשלעצמו, אינו שולל את הכללת הפעולה במושג אחר של שימוש ברכב מנועי (נסיעה ברכב)" (י' אנגלרד, פיצויים לנפגעי תאונות דרכים, עדכון משולב תשנ"ו, עמ' 79).

מהכלל אל הפרט:

13. משהגעתי למסקנה כי אין בסייג השני, בדבר טיפולו של אדם ברכב במסגרת עבודתו, לסייג את הריבוי הידרדרות בהגדרת "שימוש ברכב מנועי", הרי שהמקרה שלפנינו, בו הידרדר רכב במוסך, מהווה שימוש ברכב מנועי, והתאונה בה נפגע המבקש היא תאונת דרכים. על כן, אם דעתי היתה נשמעת, היינו מקבלים את הערעור, מבטלים את פסיקת הוצאות כנגד המבקש בשתי הערכאות, ומחזירים את התיק לבית המשפט קמא להמשך דיון בשאלת הנזק. כן הייתי מחייב את המשיבות לשלם למבקש הוצאות הערעורים לבית המשפט המחוזי ולבית משפט זה בסך כולל של 15,000 ש"ח בצירוף מע"מ. הוצאות ושכ"ט עורך דין בבית משפט השלום יפסקו בסוף הדיון שם.

ש ו פ ט

השופט י' אנגלרד:

ש ו פ ט

אני מסכים.

השופט א' א' לוי:

ש ו פ ט

אני מסכים.

הוחלט כאמור בפסק דינו של השופט ת' אור.

ניתן היום, כח' בשבט תשס"ב (10.2.2002).

שופט

שופט

שופט

העתק מתאים למקור E06.99093320 / עכב
נוסח זה כפוף לשינויי עריכה וניסוח.
שמריהו כהן - מזכיר ראשי

בבית המשפט העליון פועל מרכז מידע, טל' 02-6750444
בית המשפט פתוח להערות והצעות: pniot@supreme.court.gov.il
לבתי המשפט אתר באינטרנט: www.court.gov.il